כְּדַאי הוּא רַבִּי שִׁמְעוֹן לְסָמוֹךְ עָלָיו לְהַכְשִׁיר גַּט זֶה אַף שֶׁכִּתְיבָתוֹ וַחֲתִימָתוֹ לֹא הָיוּ בְּיוֹם אֶחָד, בְּשָׁעַת הַדְּחַק – אִם הַבַּעַל הָלַךְ כְּבָר לְדַרְכּוֹ, אוֹ בְּמִקְרֶה שֶׁהָאִשָּׁה כְּבָר נִישֵׂאת לְאִישׁ אַחֵר. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֶלָּא אִם חִתְּמוּ הָעֵדִים לְאַלְתַּר – עַד עֶשְׂרָה יָמִים מִיּוֹם כְּתִיבַת הַגֵּט, אֲבָל אִם חִתְּמוּ הָעֵדִים מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים – לְאַחַר מִכֵּן, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי שִׁמְעוֹן גַּט זֶה. מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּהַהִיא – בְּמַחְלוֹקְתָּם שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ בְּדַעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ שֶׁאַף אִם חִתְּמוּ לְאַחַר זְמַן רַב הַגֵּט כָּשֵׁר. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּשֶׁאוֹמֵר אָדָם לְעֶשְׂרָה לִכְתּוֹב גֵּט, שְׁנַיִם חוֹתְמִים עַל הַגֵּט מִשּׁוּם עֵדִים, וְכוּלָּן – וְכֹל הַשְּׁמוּנָה הַנּוֹתָרִים חוֹתְמִים מִשּׁוּם תְּנַאי בִּלְבַד, וְאִם כֵּן גַּט זֶה כָּשֵׁר גַּם לְדִבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁפִּסְלוּ גֵּט מוּקְדָּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵי עֵדִים חִתְּמוּ עַל הַגֵּט בְּיוֹם כְּתִיבָתוֹ. מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא, בְּהַהִיא – בְּמַחְלוֹקֶת זוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ לִגְבֵּי מִי שֶׁאָמַר כּוּלְכֶם כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּרֵישׁ לָקִישׁ סְבִירָא לֵיהּ שְׁכִּוּוֹנַת הַבַּעַל הָיְתָה שֶׁכָּל הָעֶשְׂרָה יַחְתְּמוּ עַל הַגֵּט כְּעֵדִים:

משנה

נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת גֵּירוּשִׁין (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת', סֵפֶר זֶה מְכוּנָה בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים 'גֵּט'. מִשְׁנָתֵנוּ עוֹסֶקֶת בְּדִינֵי ה'כְּתִיבָה', כְּלוֹמַר בְּמִינֵי הַסְּמָמָנִים הָרְאוּיִים לִכְתִיבַת הַגֵּט. וְכֵן בְּדִינֵי ה'סֵּפֶר', כְּלוֹמַר עַל אֵלּוּ דְּבָרִים אֶפְשָׁר לִכְתּוֹב אֶת הַגֵּט.

בְּכֹל כּוֹתְבִים – בְּכָל מִינֵי הַסְּמָמָנִים הַמְּשַׁמְּשִׁים לִכְתִיבָה, מוּתָּר לִכְתּוֹב אֶת הַגֵּט, כְּגוֹן: בְּדְיוֹ, בְּסַם, בְּסִיקְרָא, וּבְקוֹמּוֹס, וּבְקַנְקַנְתּוֹם, וּבְכָל דָּבָר – וְכֵן בְּכָל מִין אַחֵר שֶׁכּוֹתְבִים בּוֹ וּבִלְבַד שֶׁהוּא שֶׁל קַיְמָא – שֶׁרִישּׁוּמוֹ מִתְקַיֵּים. אוּלָם אֵין כּוֹתְבִין אֶת הַגֵּט לֹא בְּמַשְׁקִין, וְלֹא בִּמְמֵי פֵּרוֹת, וְלֹא בְּכָל דָּבָר אַחֵר שֶׁרִישּׁוּמוֹ אֵינוֹ מִתְקַיֵּים אֶלָּא נִמְחָק בְּמַהֲרָה.

הַמִּשְׁנָה מְבָרֶרֶת אֶת דִּינֵי ה'סֵּפֶר': עַל הַכֹּל כּוֹתְבִין אֶת הַגֵּט, עַל הָעֵלָּה שֶׁל זַיִת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא תָּלוּשׁ, וְעַל הַקֶּרֶן שֶׁל פָּרָה הַמְּחוּבֶּרֶת לְרֹאשָׁהּ, וְנוֹתֵן לָהּ הַבַּעַל אֶת הַפָּרָה יַחַד עִם הַקֶּרֶן, וְכֵן כּוֹתֵב הַבַּעַל אֶת הַגֵּט עַל יַד שֶׁל עֶבֶד וְנוֹתֵן לָהּ אֶת הָעֶבֶד. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אֵין כּוֹתְבִין אֶת הַגֵּט לֹא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּגוֹן עַל גַּבֵּי פָּרָה אוֹ עֶבֶד, וְלֹא עַל גַּבֵּי הָאוֹכָלִים – מִינֵי מַאֲכָל:

גמרא

הַגְּמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת שְׁמוֹת הַסְּמָמָנִים שֶׁהוְּזְכְּרוּ בַּמִּשְׁנָה: דְּיוֹ פֵּרוּשׁוֹ דְּיוֹתָא. סַם הוּא שׁוֹרֶשׁ עֵשֶׂב, הַמְּכוּנָה סַמָּא. סִיקְרָא, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה סְקָרְתָּא שְׁמָהּ, וּמִין צֶבַע אָדוֹם הוּא. קוֹמּוֹס הוּא קוּמָא – שֹׁרֶשׁ הַמְצוּי בְּאֵילָנוֹת. קַנְקַנְתּוֹם, אָמַר רַבָּה בַּר [בַּר חָנָה אָמַר] שְׁמוּאֵל, הוּא הַמְּכוּנָה בִּלְשׁוֹנֵנוּ חַרְתָּא דְּאוּשְׁכָּפֵי – צֶבַע שְׁחוֹר הַמְּשַׁמֵּשׁ לִצְבִיעַת מְנַעֲלִים:

שִׁנֵּינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ, שֶׁמּוּתָּר לִכְתּוֹב אֶת הַגֵּט בַּחֲמִשֶּׁת הַמִּינִים הָאֵלּוּ, וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא מִתְקַיֵּים וְכוּ'; שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, לְאַתּוֹיֵי מַאי – אֵלּוּ מִינֵי סַמָּנִים נוֹסָפִים, הַמִּשְׁנָה בָּאָה לְרַבּוֹת. מַשִּׁיבָה הַגְּמָרָא, לְאַתּוֹיֵי – כְּוָונַת מִשְׁנָתֵנוּ לְהוֹסִיף אֶת הָא דְּתָנֵי רַבִּי חֲנִינָא, כְּתָבוֹ לִגֵּט כְּמֵי טַרְיָא – מֵי גִּשְׁמִים וַאֲפָצָא – בְּמֵי שְׁרִיַּית עֲפָצִים, הַגֵּט כָּשֵׁר. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, כְּתָבוֹ לִגֵּט בַּאֲבָר – מַיִם שֶׁהוּשְׁחְרוּ מַחְמַת שֶׁשׁ לְתוֹכָם עֲפָרָת, אוֹ אִם כָּתַב אֶת הַגֵּט בְּשָׁחוֹר – פַּחֲמִים, וְכֵן אִם כָּתְבוּ בְּשִׁיחוֹר – בְּצֶבַע שְׁחוֹר שֶׁצּוֹבְעִים בּוֹ אֶת הַמְנַעֲלִים, בְּכֹל אֵלּוּ הַגֵּט כָּשֵׁר.

הַכּוֹתֵב בְּשֶׁבַע שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּכָתְבֵי הַמְּתַקִּיִּים, חַיָּיב מִשּׁוּם כּוֹתֵב, וְהַמּוֹחֵק שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת כְּדֵי לִכְתּוֹב בְּמָקוֹם שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, חַיָּיב מִשּׁוּם מוֹחֵק. אֲמָנָם הַמּוֹחֵק כְּדֵי לְקַלְקֵל אֶת הַכְּתָב, אֵין אִיסּוּרוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אֶת דִּינוֹ שֶׁל הַכּוֹתֵב בְּשֶׁבַע עַל גַּבֵּי כְּתַב קַיָּים, אִימְּתַי חַיָּיב מִשּׁוּם כּוֹתֵב וּמִשּׁוּם מוֹחֵק, וְאִימְּתַי יִקְרָא מְקַלְקֵל וּפָטוּר וְהָאִם דִּין כְּתִיבָה בְּגֵט דּוֹמֶה לְדִין כְּתִיבָה בְּשַׁבָּת:

אִיתְּמַר, הַמַּעֲבִיר דְּיוֹ עַל גַּבֵּי סִיקְרָא בְּשַׁבָּת – מִי שֶׁכָּתַב בְּשַׁבָּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּדִיו [–שִׁצְבָּעוֹ שְׁחוֹר] עַל גַּבֵּי שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבִים בְּסִיקְרָא [–שִׁצְבָּעוֹ אָדוֹם], רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, חַיָּיב שְׁתַּיִם – מִשּׁוּם שְׁתֵּי מְלָאכוֹת, אַחַת מִשּׁוּם כּוֹתֵב, וְאַחַת מִשּׁוּם מוֹחֵק, שֶׁהֲרֵי בִּכְתִיבָתוֹ הוּא מוֹחֵק אֶת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהֵיוּ כְּתוּבוֹת בְּתְחִילָּה בְּסִיקְרָא וּבוֹ בִּזְמַן הוּא כּוֹתֵב אוֹתִיּוֹת אֲחֵרוֹת בְּדִיו. וְאִם כָּתַב בִּשְׁבַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּדִיו עַל גַּבֵּי שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת בְּדִיו, אוֹ שֶׁכִּתַּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּסִיקְרָא עַל גַּבֵּי שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת בְּסִיקְרָא, הֲרֵי הוּא פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הַכְּתָב נוֹתָר כְּבַתְּחִילָּה, וְלֹא מָחַק וְלֹא כָּתַב דָּבָר. אֲמָנָם אִם כָּתַב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּסִיקְרָא עַל גַּבֵּי שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת בְּדִיו, שֶׁהַכְּתָב בְּסִיקְרָא פְּחוֹת טוּב מֵהַכְּתָב בְּדִיו, נִחְלְקוּ חֲכָמִים בְּדִינוֹ, אָמְרֵי לָהּ – יֵשׁ שֶׁאָמְרוּ חַיָּיב מִשּׁוּם מוֹחֵק, וְאָמְרֵי לָהּ פָּטוּר. מַבְאֶרֶת הַגְּמָרָא אֶת צַדְדֵי הַמַּחְלוֹקֶת, אָמְרֵי לָהּ חַיָּיב, שֶׁהֲרֵי מוֹחֵק הוּא אֶת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהֵיוּ כְּתוּבוֹת קוֹדֶם בְּדִיו. אָמְרֵי לָהּ פָּטוּר, שֶׁכֵּן מְקַלְקֵל הוּא אֶת הַכְּתָב שֶׁהָיָה כָּאן בְּתְחִילָּה, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹחֵק שֶׁלֹּא עַל מְנָת לִכְתּוֹב שִׁפּוּר.

בָּעָא מִינֵּיהּ – שָׁאַל רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן, עֵדִים שֶׁאֵין יוֹדְעִים לַחְתּוֹם אֶת שְׁמָם מַהוּ – הָאִם יוֹעִיל שֶׁיִּכְתְּבוּ לָהֶם אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם בְּסִיקְרָא, וְיַחְזְרוּ הָעֵדִים וְיַחְתְּמוּ בְּדִיו עַל גַּבֵּי הַסִּיקְרָא. וְשַׁאֲלָתוֹ הִיא, הָאִם כָּתַב עָלָיו שֶׁהָעֵדִים כּוֹתְבִים נִחְשָׁב כָּתַב, אוֹ אֵינוֹ נִחְשָׁב כָּתַב, מִכֵּיוָן שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶם כְּבָר הָיוּ כְּתוּבִים בְּסִיקְרָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ, כְּתַב הָעֶלְיוֹן אֵינוֹ כָּתָב, וְעֵצָה זוֹ אֵינָהּ מוֹעִילָה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וַהֲלֹא לִימַּדְתָּנוּ רַבֵּינוּ, כָּתָב עֶלְיוֹן שֶׁאָדָם כּוֹתֵב בְּדִיו עַל גַּבֵּי סִיקְרָא הֲרֵי הוּא כָּתָב לְעָנְיַן אִיסּוּר כְּתִיבָה בְּשַׁבָּת, וְלִפְנֵי זֶה גַּם אֶת חֲתִימַת הָעֵדִים שֶׁחִתְּמוּ בְּדִיו עַל גַּבֵּי סִיקְרָא יֵשׁ לְהַכְשִׁיר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מְדַמִּין – מִשְׁעֵרִים מִסְבָרָא לְהַחְמִיר וּלְאִסּוֹר כְּתִיבָה כָּזוֹ בְּשַׁבָּת, נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה לְהָקֵל וּלְהַכְשִׁיר אֶת חֲתִימַת הָעֵדִים הַלָּלוּ, וַהֲרֵי אַף לְעִנְיַן מְלָאכֶת שַׁבָּת, לֹא הָיִיתִי סוֹמֵךְ עַל סְבָרָא זוֹ כְּדֵי לְחַיֵּיב אֶת הַכּוֹתֵב בְּאוֹפֶן זֶה לְהָבִיא קָרְבָּן חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי יִתָּכֵן שֶׁאֵין זוֹ כְּתִיבָה, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב חַטָּאת וּמְבִיא חוּלִּין לְעַזָּרָה.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת בְּאֵלּוּ אוֹפָנִים נִיתָּן לְהַחְתִּים בְּגֵט, עֵדִים שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים לִכְתּוֹב: אִיתְּמַר, עֵדִים שֶׁאֵין יוֹדְעִים לַחְתּוֹם, רַב אָמַר מְקָרְעִין לָהֶם נְיָיר חָלָק – שׁוֹרְטִים בְּנְיָיר אֶת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹתֵיהֶם וּמְמַלְּאִים הָעֵדִים אֶת הַקָּרָעִים – אֶת מְקוֹם הַשְּׂרִיטוֹת בְּדִיו. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אַחֲרִים יִכְתְּבוּ אֶת שְׁמוֹת הָעֵדִים בָּאֲבָר – עוֹפֶרֶת שֶׁאֵין כְּתִיבָתָהּ מִתְקַיֶּימֶת, וְהָעֵדִים יַחְזְרוּ וְיִכְתְּבוּ אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם בְּדִיו עַל גַּבֵּי רִישׁוּם הָעוֹפֶרֶת.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דִּבְרֵי שְׁמוּאֵל, בַּאֲבָר סָלְקָא דַּעְתָּךְ – הָאִם עָלָה עַל דַּעְתְּךָ לְהַכְשִׁיר כְּתִיבָה בְּדִיו עַל גַּבֵּי עוֹפֶרֶת, וְהָתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, כְּתָבוֹ לִגֵּט בַּאֲבָר, בְּשָׁחוֹר – בְּפַחֲם, וּבְשִׁיחוֹר – צֶבַע שֶׁל עוֹשֵׂי מְנַעֲלִים, הַגֵּט כָּשֵׁר. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַכְּתִיבָה הַתְּחִלָּתִית בָּאֲבָר, כְּתַב גְּמוּר הִיא, נִמְצָא שֶׁהַגֵּט חָתוּם בִּיד הַכּוֹתֵב בָּאֲבָר, וְאֵין זוֹ חֲתִימַת שֶׁל הָעֵדִים שֶׁחִתְּמוּ בְּדִיו עַל גַּבֵּי הָאֲבָר. מִתְרָצַת הַגְּמָרָא, לֹא קַשְׁיָא הָא – כְּוָונַת שְׁמוּאֵל הָיְתָה שֶׁאַחֲרִים יִכְתְּבוּ בַּאֲבָרָא – בְּעוֹפֶרֶת עַצְמָהּ וְאֵין זוֹ כְּתִיבָה, וְיִכּוֹלִים הָעֵדִים לַחְתּוֹם אֶת שְׁמָם עַל גְּבֵיהּ. הָא – וְדִבְרֵי רַבִּי חִיָּיא נֶאֱמְרוּ, בְּמַיָּא דַּאֲבָרָא – מַיִם שֶׁהֻשְׁרוּ בָּהֶם שְׁחִיקַת עוֹפֶרֶת, שֶׁהַכְּתִיבָה בָּהֶם נַחְשֶׁבֶת לִכְתָב, וְאֵין הָעֵדִים יְכוֹלִים עוֹד לַחְתּוֹם עַל גְּבֵיהּ.

רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, עֵדִים שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים לִכְתּוֹב, אַחֲרִים רוֹשְׁמִים לָהֶם אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם בְּמֵי מֵילִין – בְּמַיִם שֶׁשָּׁרוּ בָּהֶם עֲפָצִים, וְהָעֵדִים יַחְזְרוּ וְיִכְתְּבוּ בְּדִיו עַל גַּבֵּי הָרִשְׁימָה. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְהָתָנֵי רַבִּי חֲנִינָא, כְּתָבוֹ לִגֵּט, בְּמֵי טַרְיָא – בְּמֵי גִּשְׁמִים וַאֲפָצָא – אוֹ בְּמֵי שְׁרִיַּית עֲפָצִים, הַגֵּט כָּשֵׁר, וְאִם כֵּן אֲסוּר לִרְשׁוֹם לָעֵדִים בְּמֵי עֲפָצִים, שֶׁהֲרֵי כְּתִיבָה זוֹ נַחְשֶׁבֶת לִכְתָב, וְלֹא יוֹעִיל שִׁיכְתְּבוּ עַל גְּבֵיהּ. מִתְרָצַת הַגְּמָרָא, לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאָפֵין – דִּבְרֵי רַבִּי אַבָּהוּ שֶׁהוֹרָה לִכְתּוֹב לָעֵדִים בְּמֵי מֵילִין, נֶאֱמְרוּ כַּאֲשֶׁר הַקְלָף עָלָיו נִכְתַּב הַגֵּט עוֹבֵד בְּמֵי עֲפָצִים, הָא דְּלָא אָפֵין – וְדִבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא שֶׁהִכְשִׁיר כְּתִיבַת גֵּט בְּמֵי מֵילִין, נֶאֱמְרוּ בְּגֵט הַנִּכְתָּב עַל גַּבֵּי קְלָף שֶׁאֵינוֹ מְעוּבָּד בְּמֵי עֲפָצִים. וְהַטַּעַם שֶׁהִתִּיר רַבִּי אַבָּהוּ לִרְשׁוֹם בְּמֵי מֵילִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מֵי מֵילִין עַל גַּבֵּי

המשך בעמוד כה

מַי מִילִּין – שכאשר כותבים במי מילין על גבי קלף שמעובד במי מילין אין הכתיבה ניכרת, שמראה הכתיבה כמראה הקלף, וכאשר העדים כותבים על גבי רישום זה בדיו, חתימתם נחשבת ככתב.

רַב פָּפָּא אָמַר, עדים שאינם יודעים לכתוב, אחרים רושמים את שמותיהם **בְּרוֹשׁ**, והעדים יחזרו ויכתבו את שמותיהם בדיו על גבי רושם הרוש. **וְכֵן אוֹרֵי לֵיהּ** – וכך הורה **רַב פָּפָּא לְפָפָּא תּוֹרָאָה** – לפפא שהיה סוחר בשוורים, שיש לרשום לעדים **בְּרוֹשׁ**, והעדים יחזרו ויחתמו את שמם על גביו. **וְהָנֵי מִילֵּי** – וכל העצות שאמרו חכמים כדי להחתים עדים שאינם יודעים לכתוב, לא נאמרו אלא **בְּגִיטֵּין** – משום שיש לחשוש, שמא עד שימצאו עדים שיודעים לכתוב, ילך הבעל לדרכו ותישאר האשה עגונה, לכן הקלו חכמים להכשיר את הגט על ידי עצות אלו. **אֲבָל בִּשְׁטָרוֹת** אחרים **לֹא** יחתים עדים שאינם יודעים לכתוב, **דְּהַהוּא דְּעָבַד עוּבְדָּא** – שכן אותו האיש שעשה מעשה והחתים עדים שאינם יודעים לכתוב על ידי אחת העצות שנתנו חכמים לעיל **בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת וְנִגְדֵּיהּ** – והלקה אותו **רַב כַּהֲנָא** בשל כך.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב, עֲדִים שֶׁאֵין יוֹדְעִין לַחְתּוֹם, מְקָרְעִין לָהֶן נְיָיר חָלָק, וּמְמַלְּאִים הָעֵדִים אֶת הַקְּרָעִים דְּיוֹ, אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, דְּווקָא בְּגִיטֵּי נָשִׁים, אֲבָל בְּשִׁטְרוֹת שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים וְשֶׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת, אִם יוֹדְעִין הָעֵדִים לִקְרוֹת וְלִחְתּוֹם, חוֹתְמִין. וְאִם לָאו שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים לִקְרוֹא וּלְחָתוֹם, אֵין חוֹתְמִין. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, קְרִיָּיה מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ – מִדְּוַוע רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר שֶׁצְּרִיכִים הָעֵדִים לָדַעַת לִקְרוֹא, הָלֹא תְּנָא קַמָּא הִתִּיר רַק כְּשֶׁאֵינָם יוֹדְעִים לְחָתוֹם, מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, עֲדִים שֶׁאֵין יוֹדְעִין לִקְרוֹת, קוֹרִין לִפְנֵיהֶם אֶת הַכְּתוּב בַּשְּׁטָר, וְחוֹתְמִים, וְשֶׁאֵין יוֹדְעִין לַחְתּוֹם כּוּ'. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֲפִשָׁר לְהַחְתִּים עֵדִים שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים לִקְרוֹא וּלְכְתוֹב, דְּווקָא בְּגִיטֵּי נָשִׁים, אֲבָל בְּשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים וְשֶׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת, אִם יוֹדְעִין לִקְרוֹת וְלַחְתּוֹם, הֵם חוֹתְמִין, וְאִם לָאו, אֵין חוֹתְמִין. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעְמָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהקל רק בגיטין, שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת, שמא אם נמתין שימצאו עדים שיודעים לקרוא ולחתום, ילך הבעל למדינת הים ותישאר אשתו עגונה.

אָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שרק בגיטין הקלו ולא בשאר שטרות. וְרַב נַחְמָן אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר, אֵין הֲלָכָה כרבן שמעון בן גמליאל. מקשה הגמרא, וְאִלָּא כְּמַאן כְּרַבָּנָן – ואלא כמי נפסקה ההלכה, בהכרח כחכמים, וְהָא תַּהוּא דְּעָבַד עוּבְדָּא, והחתים בְּשֶׁאָר שְׁטָרוֹת עדים שאינם יודעים לקרוא ולחתום, וְנָגְדִיהּ – והלקהו רַב כַּהֲנָא, ולדברי רב גמדא לא היה לרב כהנא להלקותו, שהרי עשה כהלכה. מתרצת הגמרא, תַּרְגְּמָא – תפרש, שדברי רב גמדא, נאמרו אַקְּרִיאָה – באופן שהעדים אינם יודעים לקרוא אך יודעים לחתום, ובזה הלכה כחכמים. ובמקרה של רב כהנא, העדים לא ידעו לחתום, ובזה הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שאין להחתימם.

רַב יְהוּדָה – היה זקן ועיניו כהו, ובכל זאת כשהיה צריך לחתום כעד או כדיין, היה מְיַצְטַעֵר מתאמץ וְקָרֵי – וקורא את השטר בעצמו, וְחָתֵים. אָמַר לֵיהּ אֶלְעָזָר לרב יהודה לֹא צְרִיכַתְּ – אינך צריך לכך, דְּהָא רַבִּי אֶלְעָזָר שהוא מָרָא [–אדון] דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וכאשר היה צריך לחתום על שטר, קָרוּ קַמֵּיהּ – היו קוראים לפניו את השטר, וְהוּא היה חָתֵים. וְרַב נַחְמָן שהיה דיין ממונה מטעם ראש הגולה וחתנו של הנשיא, כאשר היה צריך לחתום על שטר, קָרוּ קַמֵּיהּ סַפְרֵי דַּיָּינֵי – סופרי בית הדין קראו לפניו את השטר, וְחָתֵים – והוא חתם. הגמרא מגבילה קולא זו, וְדַווקָא כאשר בא השטר לידי רַב נַחְמָן,וְסַפְרֵי דַּיָּינֵי קראו לפניו, הקלו שיחתום רב נחמן מבלי לקראו, משום דְּאִית לֵהּ – שיש להם, לסופרי בית הדין, אֵימְתָא – יראה מפניו, כיון שהיה חתן הריש גלותא והיה דיין ממונה. ולא יקראו אחרת מהכתוב בשטר. אֲבָל אם היה בא שטר לידי רַב נַחְמָן, וְסַפְרֵי אַחֲרֵינֵי שאינם מבית דינו קראו לפניו, או שטר שקראוהו סַפְרֵי דַּיָּינֵי, וְאִינִישׁ אַחֲרִינָא – ואיש אחר יחתום עליו ולא רב נחמן, לֹא – אין לסמוך על קריאת הסופרים, אלא על החותם לקראו בעצמו.

רַב פָּפָּא כִּי הֲוָה אָתֵי לְקַמֵּיהּ – כאשר היה בא לפניו שְׁטָרָא פַּרְכָאָה – שטר כתוב בלשון פרס דְּעָבְדִי בְּעַרְכָאוֹת שֶׁל כּוּתִים – שנעשה על ידי בית דין של גויים, מַקְרֵי לְהוּ לְשָׁנֵי כּוּתִים – היה קורא לשני גויים שיקראו לפניו את השטר וֶה שֶׁלֹּא בְּפָנַי זֶה, בְּמֶסְיַח לְפִי תּוּמּוֹ – מבלי שיבינו שרב פפא סומך על בדריהם לגבות על ידי כך את החוב, וּמַגְבֵי בֵּיהּ – והיה גובה את החוב על ידי השטר, אף מִמְּשַׁעְבְּדֵי – מנכסים משועבדים, וכדין כל מלוה בשטר.

אָמַר רַב אַשִׁי, אָמַר לִי רַב הוּנָא בַּר נָתָן, הָכִי אָמַר אֲמֵימָר, הַאי שְׁטָרָא פַּרְכָאָה – שטר שכתוב בפרסית, דַּחֲתִימֵי עֲלֵיהּ סַהֲדֵי – וחתומים עליו עדים יִשְׂרָאֵל, מַגְבִינַן בֵּיהּ – גובים על ידי שטר זה מִמְּשַׁעְבְּדֵי. שואלת הגמרא, וְהָא לֹא יָדְעֵי לְמֵיקְרֵי – והרי העדים החתומים בו אינם יודעים פרסית, ואיך חתמו על השטר מבלי לקראו. משיבה הגמרא, בְּדִידְעֵי – מדובר שהעדים יודעים פרסית. שואלת הגמרא, וְהָא בְּעִינַן – והרי צריך כְּתַב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּייֵף – שיכתב השטר על גבי קלף שעובד בעפצים, וכל מחיקה שתיעשה בו תהא ניכרת, וְלֵיכָּא – וקלפי הפרסים אינם כאלו. משיבה הגמרא, אֲמֵימָר הכשיר רק בְּדַאֲפֵיצָן – בשטר שנכתב על קלף מעובד בעפצים. שואלת הגמרא, וְהָא בְּעִינַן – והרי אחד מדיני השטר, שצְרִיךְ לַחֲזוֹר ולכתוב מֵעֲנִינוֹ שֶׁל שְׁטָר – דברים שכבר נכתבו בשטר, בְּשִׁיטָה – בשורה הָאַחֲרוֹנָה של השטר בסמוך לחתימת העדים, וְלֵיכָּא – ואילו בשטר זה לא עשו כך. משיבה הגמרא, אֲמֵימָר הכשיר רק בְּדִמְהַדַּר – כשחזרו וכתבו כן. שואלת הגמרא, וְאֶלָּא מַאי קָא מַשְׁמַע לָן אמימר, בהכרח שבא ללמדנו דְּכָל לָשׁוֹן כָּשֵׁר לכתוב בו שטר, והלא תְּנַיָּא (להלן פז:) גֵּט שֶׁכָּתְבוֹ בְּעִבְרִית וְעֵדָיו חתמו בו בְּיָוָנִית, או שנכתב יְוָנִית וְעֵדָיו עִבְרִית, הרי הוא כָּשֵׁר. משיבה הגמרא, אִי מַהֲדַּר – מדברי המשנה, לא היינו יכולים ללמוד לשאר שטרות, משום שהַזָּה אָמְרִינַן הָנֵי מִילֵּי – דין זה שגט כשר בלשון יונית, לא נאמר אלא בְּגִיטֵּי, שהקלו בהם מפני תקנת בנות ישראל שלא תעגנה, אֲבָל בְּשָׁאֵר שְׁטָרוֹת, לֹא. לכן קָא מַשְׁמַע לָן אמימר שאף שאר שטרות כשרים בכל לשון.

אָמַר שְׁמוּאֵל נָתַן לָהּ בעלה נְיָיר חָלָק שלא כתוב בו דבר, וְאָמַר לָהּ 'הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ', מְגוֹרֶשֶׁת, חַיישינן שֶׁמָּא בְּמֵי מִילִּין כָּתְבוֹ לגט, ונבלע הכתב בנייר ואינו ניכר. מקשה הגמרא, מֵיתִיבִי, נתן גט בפני עדים ואמר לה 'הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ', וְנִטְלַתּוּ האשה לגט וְזָרְקַתּוּ לַיָּם, אוֹ לָאוּר – לאש, אוֹ לְכָל דָּבָר הָאָבֵד – המאבד את הגט, וְחָזַר הבעל וְאָמַר לאחר מכן, 'לא היה זה גט אלא שְׁטַר פַּסִּים הוּא' – שטר פיוסים הוא, או 'שְׁטַר אֲמָנָה הוּא' – שטר שכותב ונותן הלווה למלוה על הלוואה שעדיין לא קיבלה, ומאמין למלוה שלא יתבע חוב זה קודם שילוה לו, האשה מְגוֹרֶשֶׁת, וְלֹא כָּל הֵימֶנּוּ – ואין בידי הבעל לְאוֹסְרָהּ להנשא לאחר. ויש לדייק, מַתְנִיתִין שהאשה מגורשת משום דְּאֵיכָּא כְּתָב – שאנו יודעים שהיה כתוב דבר מה, אלא שאין ידוע מהו, הָא לֵיכָּא כְּתָב – אבל אם אין ידוע שהיה דבר כתוב בשטר, האשה לֹא מגורשת, ולכאורה קשה לשמואל שאמר שגם אם נתן לה נייר חלק מגורשת. מתרצת הגמרא, כִּי קָאָמַר שְׁמוּאֵל שמגורשת, זה דווקא דְּבַדְקִינַן לֵיהּ – כאשר בודקים את הגט בְּכֵיָּא דְּנָרָא – במים שבהעברתם על הנייר, נפלט הדיו הבלוע ונראות האותיות, ואז אִי פָּלִיט ונראה הכתב על הנייר, הרי פָּלִיט – יצא, וניכר שמסר לה גט, ומגורשת. וְאִי לֹא פָּלִיט, מוכח שלָאו בְּלוּם הוּא. הגמרא מקשה, וְכִי פָּלִיט מַאי חָזֵי – מה בכך, הרי הַשְׁתָּא הוּא דְּפָלִיט – רק עתה על ידי המים הכתב נפלט, אבל בשעת הנתינה לא היה כתב, ולא נתן לה גט. מתרצת הגמרא, שְׁמוּאֵל נַמִּי לא אמר שהיא מגורשת ומותרת להנשא, אלא חַיישינן קָאָמַר – שחוששים שמא בשעת נתינת הגט לא נבלעו האותיות היטב, והיה רישומם ניכר, אלא שהעדים לא הבחינו בזה, ואסורה היא להנשא לאחר בלא גט.

אָמַר רָבִינָא, אָמַר לִי אֲמֵימָר, הָכִי אָמַר מָרֵימָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב חִימִי, הָנֵי בֵּי תְרֵי – אותם שני עדים דְּיָהֲבִי גִּיטָּא קַמַּייהוּ – שהגט נמסר בפניהם, צְרִיכֵי לְמֵיקְרֵייהּ – צריכים לקראו קודם שנתנוהו. מקשה הגמרא, מֵיתִיבִי, מסר הבעל שטר לאשתו ואמר לה 'הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ', וְנִטְלַתּוּ וְזָרְקַתּוּ לַיָּם, אוֹ לָאוּר, אוֹ לְכָל דָּבָר הָאָבֵד, וְלאחר מכן חָזַר הבעל וְאָמַר לא היה זה גט אלא שְׁטַר פַּסִּים הוּא, או שאמר שְׁטַר אֲמָנָה הוּא, הדין הוא שהאשה מְגוֹרֶשֶׁת אף שלא ראינו מה שהיה כתוב בגט, וְלֹא כָּל הֵימֶנּוּ – ואין בידו לְאוֹסְרָהּ להנשא. וְאִי אָמְרַתְּ צְרִיכֵי לְמֵיקְרֵייהּ – ואם אתה אומר שהעדים צריכים לקרוא את הגט קודם מסירתו, אם כן בָּתַר דְּקָרֵייהּ – לאחר שהעדים קראוהו, מִי מָצֵי אָמַר לָהּ הָכִי – האם הבעל יכול לטעון כן, והלא העדים ראו שהיה זה גט. מתרצת הגמרא, לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא להשמיענו, אלא באופן דְּבָתַר דְּקָרֵייהּ – שלאחר שהעדים קראוהו, עַיילֵיהּ – הכניס הבעל את הגט לְבֵי יָדֵיהּ – תחת בגדו, וַאֲפַקֵּיהּ – וחזר והוציאו ומסרו לאשה, ואומר שהיה זה שטר פיוסים או אמנה, מַהוּ דְּתֵימָא שבשעה שהכניס את הגט חַלּוּפֵי חֲלֵייפֵיהּ – החליפו, ומתוך בגדו הוציא שטר פיוסים או אמנה, ומסר לאשה, לכך קָא מַשְׁמַע לָן שאין חוששים להחלפה.

המשך בעמוד עא

מספרת הגמרא, **הָהוּא גַּבְרָא דְּזָרַק לָהּ גִּיטָּא לְרִבְיֹתָהּ** – שהשליך גט בפני עדים לחצרה של אשתו, ונפל הגט **לְבֵינֵי דַּנֵי** – בין החביות, ובשחיפשו שם לא מצאו גט, אלא **אַשְׁתַּכַּח מְזוּזְתָא** – נמצאה מזוזה. **אָמַר רַב נַחְמָן, מְזוּזְתָא בֵּינֵי דַּנֵי לָא שְׁכִיחָא** – שתמצא מזוזה בין החביות הוא דבר לא שכיח, ובוודאי הבעל השליך לה מזוזה ולא גט, ואינה מגורשת. **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודבר זה הוא דווקא **דְּאִשְׁתַּכַּח חָדָא** – כאשר נמצאה שם מזוזה אחת, **אֲבָל** כאשר נמצאו בין החביות **שְׁתֵּים** או **שָׁלֹשׁ** מזוזות, ואנו ראינו שהבעל השליך רק קלף אחד, אנו אומרים **מִדְּהָא הָוְאִי** – כשם שהמזוזה הנוספת היתה בין החביות קודם לכן, **הָא נָמֵי הָוְאִי** – אף המזוזה הראשונה שנמצאה, גם היא היתה שם ולא הבעל השליכה, אלא הבעל זרק לשם גט, **וְגִיטָּא** – והגט שבעת אינו נמצא, **אֵימוּר** – אמור **שַׁעֲכְבָרִים שַׁקְלוּהָ** – נטלוהו משם.

מספרת הגמרא, **הָהוּא גַּבְרָא דְּעָל לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – שנכנס לבית הכנסת, **וּשְׁקָלָן** – ולקח משם **סֵפֶר תּוֹרָה, וְיָהֵיב לָהּ לִרְבִיתָהּ** – ומסרו לאשתו, **וְאָמַר לָהּ** בשעת המסירה **'הָא** [–זה] **גִּיטֵּךְ'**. מבארת הגמרא, **אָמַר רַב יוֹסֵף, לְמַאי לֵיחוּשׁ לָהּ** – למה יש לחוש במקרה זה, **אִי מְשׁוּם מֵי מִילִין** – אם נחשוש שמא כתב לה גט במי עפצים על גבי קלף הספר התורה מבחוץ, ואין הכתב ניכר, הרי לעיל למדנו **שְׁאֵין** כתב במי מילין נחשב כתב **עַל גַּבֵּי** קלף שעובד במי מילין, מאחר שמראה הכתב כמראה הקלף ואינו ניכר. והרי כל ספרי התורה שלהם מעובדים בעפצים, ואף אם כתב במי עפצים על גבי ספר תורה, הגט פסול.